

Дмитро БЕГЕКА,
 orcid.org/0000-0003-4691-5903
 кандидат педагогічних наук,
 доцент кафедри англійської філології
 Національного педагогічного університету
 імені М. П. Драгоманова
 (Київ, Україна) beheka_dmytro@ukr.net

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО МАГІСТРА ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ДО ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У публікації визначено основні знання, уміння та здатності, якими має оволодіти майбутній магістр іноземної філології під час професійної підготовки до формування лінгвосоціокультурної компетентності в студентів – іноземних філологів педагогічного університету. Подане визначення поняття «лінгвосоціокультурна компетентність» у контексті професійної підготовки майбутнього магістра іноземної філології. Читання спеціалізованого навчального курсу й опрацювання питань лінгвосоціокультурного змісту підвищило рівень підготовленості майбутніх магістрів експериментальних груп до формування зазначеної компетентності на 10% порівняно з контрольними групами.

Ключові слова: майбутній магістр, лінгвосоціокультурна компетентність, професійна підготовка.

Dmytro BEHEKA,
 orcid.org/0000-0003-4691-5903
 PhD in Pedagogic Sciences,
 Associate Professor of English Philology Department,
 National Pedagogical Dragomanov University
 (Kyiv, Ukraine) beheka_dmytro@ukr.net

THE PROFESSIONAL TRAINING OF FOREIGN PHILOLOGY MASTER'S DEGREE STUDENTS TO THE FORMATION OF LINGUASOCIOCULTURAL COMPETENCE

The publication identifies the basic knowledge, skills and abilities that the future master of foreign philology or master's degree student must acquire while passing the course of professional training so that to teach linguistic and sociocultural competence to students who study foreign language philology in pedagogical university. The definition of the concept of linguistic and sociocultural competence in the context of professional training of the master's degree student of foreign philology is given. Teaching a specialized training course and working out the issues of linguistic and sociocultural content all of that raised the level of competence of future masters of experimental groups up to 10% compared with control groups.

The goals set in the work aimed at giving future masters historical, political, economic and sociocultural knowledge about the country, the language of which is being studied. Considerable attention was paid to the development of the future master's skills to select the studying material of linguistic and sociocultural content; the ability to organize an integrated learning of linguistic and sociocultural studying material and to take and use extra linguistic means. A lot of attention is paid to the future master's ability to organize independent work of students on the tasks with linguistic and sociocultural content and to conduct a comparative analysis of historical, political, socio-economic and cultural achievements of Ukraine and Great Britain. The ability of the future masters to put the students before the problem-solving tasks with linguistic and sociocultural orientation (for example, about the peculiarities of platforms of political parties, lifestyle in the UK, behavior advice in a foreign language culture, and other projects) was formed. As a result of the research, the task was realized, aimed at raising the level of linguistic and socio-cultural competence among students of foreign philologists. The basic knowledge, skills and abilities that master's degree students should acquire while passing the professional training.

So, we can make the following conclusions: the notion of linguistic and sociocultural competence of the future master's degree students at pedagogical university; established the basic knowledge, skills and abilities that these students have to acquire. Implementing a specialized training course and working out linguistic and socio-cultural issues as the result raised the level of readiness of experimental student groups.

Key words: master's degree student, linguistic and sociocultural competence, professional training.

Постановка проблеми. У процесі професійної підготовки майбутнього магістра іноземної філології як майбутнього викладача педагогічного університету чільне місце відводиться лінгвосоціокультурній компетентності (далі – ЛІСКК). Остання є необхідним засобом підготовки фахів-

ців до роботи в закладах освіти та здійснення міжкультурної комунікації. Відомо, що міжкультурна компетентність включає знання, навички й уміння, спільні для всіх учасників комунікації, уможливорює ефективне спілкування і взаєморозуміння між комунікантами. Комунікативні непо-

розуміння між співрозмовниками є наслідком неусвідомлення, незнання та неврахування розбіжностей і особливостей між комунікантами й лежать у культурній площині.

Аналіз досліджень. Дослідники підкреслюють, що «незнання чужої культури ніколи не призведе до успішної комунікації» (Жалеанова, 2016: 143); неможливо бути зрозумілим без сформованої лінгвосоціокультурної компетентності (Зайцева, 2012: 191). Вона формується в процесі міжкультурної комунікації (Бердичевський, 2002: 62), з якою тісно пов'язаний процес взаємодії і взаємовпливу культур. Міжкультурна комунікація втілює в собі діалог культур (як знання власної культури, так і культури країни, мова якої вивчається). Тому в країнах ЄС метою навчання іноземної мови стала міжкультурна (соціальна) компетентність, тобто процес оволодіння іноземною мовою ґрунтується на достатньому обсязі міжкультурного навчання (Руденко, 2007: 119).

Основним способом формування ЛСКК є лінгвосоціокультурний метод, який базується на засвоєнні мовознавчого, соціального й культурного контексту (Вторушина, 2009: 45; Зайцева, 2012: 192). Це полегшує розуміння співрозмовника та сприяє формуванню сприйняття мовлення на підсвідомому рівні (Вторушина, 2009: 45). Проте реалізація лінгвосоціокультурного методу та розвиток умінь із формування ЛСКК у процесі професійної підготовки майбутнього викладача іноземної філології для роботи в педагогічному університеті вимагають подальшого опрацювання.

Мета статті – аналіз основних складників професійної підготовки майбутнього магістра як майбутнього викладача педагогічного університету англійської філології до формування ЛСКК у студентів – іноземних філологів.

Виклад основного матеріалу. Досліджувалися майбутні магістри факультету іноземної філології під час проходження виробничої асистентської практики в педагогічному університеті. Вони були розподілені на експериментальні (далі – ЕГ) і контрольні групи (далі – КГ). Першим додатково викладався спеціалізований навчальний курс «Основи формування фахової іноземної комунікативної компетентності», у якому висвітлювалася також лінгвосоціокультурна тематика та питання про формування ЛСКК у студентів. Другі проходили практику в установленому порядку. Майбутні магістри обох груп під час виробничої асистентської практики проводили заняття зі студентами філологічного факультету, набуваючи при цьому практичних умінь щодо

формування досліджуваної компетентності в студентів. До початку практики й після її завершення майбутні магістри ЕГ і КГ анкетувалися в закритому режимі.

Під час підготовки майбутнього магістра зверталася увага на формування в нього вмінь цілеспрямованого й поєднаного відбору лінгвокультурологічного матеріалу та відповідність його ситуаціям спілкування; опрацьовувалася невербальна модальність мовлення.

Під час вивчення розмовних тем майбутнього магістра скеровували на опрацювання таких аспектів: привітання залежно від часу доби, значення усмішки, розуміння міміки, жестів, рукостискання, звернення до іншої особи, відповідні мовленнєві кліше тощо. Проводилося також читання текстів соціокультурного змісту з паралельним лінгвокраїнознавчим аналізом. Ефективним було порівняння своїх та іноземних традицій із виділенням загального й специфічного, що позитивно впливало на розвиток розуміння й толерантності щодо іншої культури, звичаїв і людей. Майбутнього магістра орієнтували враховувати той факт, що ЛСКК як складник іноземної комунікативної компетентності утворюється інтегровано й комплексно з формуванням мовних і мовленнєвих компетентностей (Ніколаєва, 2013: 434). При цьому одночасно зі знаннями лексичного та граматичного матеріалу засвоювалися правила мовної, мовленнєвої й невербальної поведінки, притаманної для носія мови в різних комунікативних ситуаціях.

Значний ресурс у контексті оволодіння ЛСКК становило формування в майбутнього магістра вмінь організувати й мобілізувати студентів на самостійне отримання мовних, мовленнєвих і невербальних знань і вмінь, що сприяло розширенню досвіду й розвитку творчої діяльності, підвищенню мотивації, поліпшенню планування й виконання завдань. Водночас формувалося розуміння майбутнього магістра, що використання країнознавчої інформації в навчальному процесі сприяє підвищенню пізнавальної активності учасників навчання, комунікативності, позитивної мотивації, активізації самостійної роботи над мовою (Крупко, 1990: 12).

Отже, у результаті підготовки майбутнього магістра спрямовували під час формування ЛСКК у студентів дотримуватися таких основних вимог:

- застосування комунікативно-когнітивного підходу;
- організація активної мовленнєвої практики й інтегрованого оволодіння студентами мовними засобами в складі мовленнєвих дій, побудованих на лінгвосоціокультурному матеріалі;

– оволодіння зразками поведінки носіїв мови, що вивчається;

– організація моделювання й декодування лінгвістичних і екстралінгвістичних поведінкових моделей (вираз обличчя, візуальний контакт, голосові інтонації, міжособистісний простір, жести, поза, паузи) відповідно до норм, стереотипів і ситуацій, комунікативної мети й наміру співрозмовника;

– організація перегляду відеофільмів, які містять поєднання мовного й соціокультурного кодів;

– використання можливостей щодо приєднання студентів до діалогу культур (зустрічі, лекції, діалоги, закордонні поїздки тощо).

Анкетування, проведене серед майбутніх магістрів на констатувальному й формуальному етапах експерименту, дозволило визначити рівень їхньої підготовки до формування ЛСКК у студентів (табл. 1). Анкета містила в собі питання мови й мовлення, невербальної комунікації, історії, економіки, етики, естетики, проектні роботи, драматизацію тощо. За кожним запитанням анкети май-

Таблиця 1

Самооцінки майбутніх магістрів під час проведення анкетування стосовно підготовленості до формування ЛСКК у студентів – іноземних філологів

№ з/п	Зміст запитань анкети	Самооцінки			
		Констатувальний етап		Формувальний етап	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
1	Здатність підбирати мовний і мовленнєвий матеріал лінгвосоціокультурного змісту.	71,7	71,6	87,7	72,8
2	Спроможність інтегровано навчати студентів англійської фонетики, лексики, граматики з одночасним засвоєнням лінгвосоціокультурного матеріалу.	72,9	70,4	87,2	80,9
3	Уміння опрацьовувати невербальні засоби комунікації (мова жестів, рухи тіла, вираз обличчя й ін.).	62,1	62,3	78,4	70,2
4	Уміння формувати ЛСКК на дотекстовому, текстовому й післятекстовому етапах.	63,6	64,2	79,5	68,1
5	Здатність організувати самостійну роботу студентів, включаючи опрацювання завдань лінгвосоціокультурного спрямування.	70,3	72,2	87,3	78,0
6	Здатність організувати за участю студентів драматизацію художніх творів.	62,4	63,3	78,4	67,7
7	Уміння опрацьовувати недоліки в імітованих студентами поведінці, манерах, звичках британців.	72,1	73,2	88,2	78,8
8	Спроможність спрямовувати студентів на виконання дослідних проєктів, наприклад, про платформи консервативної й лейбористської партій.	75,4	76,4	90,2	81,3
9	Здатність організувати творчі проєкти, наприклад, написання студентами інформації про життя у Великій Британії.	66,2	65,3	82,4	70,1
10	Здатність організувати виконання студентами практично орієнтованого проєкту, наприклад, складання порад щодо поведінки в умовах іншомовної культури.	65,5	66,7	81,5	69,9
11	Знання відмінностей минулого України й Британії.	72,7	73,5	78,4	76,1
12	Знання економічної моделі обох країн (виробництво, торгівля, власність, праця, рівень життя, освіта, світогляд).	73,8	74,3	79,7	78,0
13	Обізнаність у системі суспільного управління й у роботі громадських організацій Великої Британії.	70,9	71,8	87,4	76,3
14	Знання відомостей про житло, харчування, транспорт, стиль життя, одяг у Великій Британії.	72,0	72,9	88,0	77,2
15	Знання про мистецтво, ігри й розваги у Великій Британії.	72,3	73,8	87,8	78,6
16	Знання про відмінності в нормах поведінки українців і британців.	69,3	66,9	85,3	70,7
17	Обізнаність у стереотипах, що склалися стосовно власної культури й культури Великої Британії.	68,9	68,8	85,0	70,2
18	Знання правил, необхідних для орієнтації у Великій Британії.	71,2	73,6	86,8	76,9
19	Які особистісні зміни відбулися в результаті міжкультурного навчання?	Дати коротку інформацію			
	Середнє	69,6	70,1	84,4	74,5

бутні магістри давали собі оцінку за 100-бальною шкалою оцінювання. Результати оцінок і кількісні зміни, зумовлені експериментом, представлені в таблиці 1.

Дослідження показало, що на констатувальному етапі експерименту найвищі показники самооцінок були стосовно таких запитань, поставлених в анкеті: здатність організувати творчі проекти, наприклад, написання студентами інформації про життя у Великій Британії; знання економічної моделі України й Великої Британії; знання про побут, мистецтво, ігри та розваги у Великій Британії. Низькі самооцінки стосувалися таких запитань: уміння сприймати невербальну комунікацію; уміння формувати ЛСКК на дотекстовому, текстовому й післятекстовому етапах; уміння опрацювати недоліки в імітованих студентами поведінці, звичках, манерах британців.

На формувальному етапі експерименту в майбутніх магістрів експериментальних груп найбільш виражено зросли показники самооцінок щодо запитань 1, 2, 5, 7, 8, 13, 14, 15 та інших запитань анкети. Це відбулося за рахунок опрацювання майбутніми магістрами ЕГ вищезгаданого спеціалізованого курсу та питань щодо формування ЛСКК.

Відповіді майбутніх магістрів на питання 19 анкети («Які особистісні зміни відбулися в результаті міжкультурного навчання?») були різноманітними. На констатувальному етапі експерименту відповіді стосувалися переважно важливості лінгвосоціокультурного компонента в підготовці фахівців, підбору навчального матеріалу лінгвосоціокультурного змісту й організації самостійної роботи студентів. У кінці формувального етапу експерименту відповіді майбутніх магістрів експериментальних груп були більш ясними й чіткими. У них вони демонстрували підвищення толерантності до іншої культури, змістовність власного мовлення, зрозумілість сприйняття мовлення співрозмовника, сформованість умінь навчати студентів використовувати різні комунікативні ролі та розуміння невербального мовлення. Зросла спроможність майбутніх фахівців ЕГ використовувати в комунікативному процесі мовленнєві звороти, слова, ідіоми, фразеологізми; у них

посилилася здатність навчати студентів на основі діалогу культур і враховувати статус співрозмовника. Водночас результати дослідження показали, що самооцінки в обох групах майбутніх магістрів на формувальному етапі експерименту порівняно з констатувальним зросли. Проте в ЕГ вони були на 10% вищими порівняно з КГ.

Висновки. Основними засобами професійної підготовки майбутнього магістра іноземної філології до формування ЛСКК у студентів – іноземних філологів є такі:

– знання історії, економічної моделі, побуту, освіти та світогляду тощо своєї країни й країни, мова якої вивчається;

– уміння підбирати навчальний матеріал, зокрема й лінгвосоціокультурного змісту, і формувати ЛСКК на його основі;

– уміння організувати інтегроване засвоєння мовного, мовленнєвого й лінгвосоціокультурного матеріалу та навчати студентів сприймати й використовувати екстралінгвістичні засоби;

– здатність організувати самостійну роботу студентів з опрацюванням завдань лінгвосоціокультурного змісту та порівнянням історичних, політичних, соціально-економічних і культурних досягнень України та Великої Британії;

– здатність формувати в студентів уміння імітувати основні зразки поведінки британців;

– спроможність спрямовувати студентів на виконання проблемно-пошукових завдань (дослідні, творчі, інформаційні, художні, практично орієнтовані проекти).

Лінгвосоціокультурна компетентність у контексті підготовки майбутнього магістра іноземної філології педагогічного університету передбачає оволодіння знаннями, уміннями й здатністю будувати навчальний процес зі студентами на основі національно-культурних особливостей країни мови, що вивчається, норм мовної, мовленнєвої й немовної поведінки її носіїв і навчати студентів здійснювати свою комунікацію й поводитися з урахуванням цих особливостей і норм; формувати вміння послуговуватися різними ролями, стратегіями та лінгвістичними й екстралінгвістичними засобами в умовах соціальної взаємодії та зважати на соціальний статус співбесідника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бердичевский А. Л. Современные тенденции в обучении иностранному языку в Европе. Русский язык за рубежом. № 2, 2002. С. 60–65.
2. Вторушина Н. Ю. Лингвосоциокультурный метод преподавания иностранных языков. Альманах современной науки и образования. № 8, 2009. С. 44–45.
3. Жалсанова Ж. Б., Успенская Е. А. Социокультурный компонент при изучении второго иностранного языка как фактор влияния на конкурентоспособность специалиста. Вестник ВГУ. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация. № 4, 2016. С. 138–142.

4. Зайцева В. А. Лингвосоциокультурный метод в подготовке переводчиков. Кросскультурная коммуникация и современные технологии в исследовании и преподавании языков: материалы Международной научно-практической конференции, Минск, 25 окт. 2011. Минск: БГУ, 2012. С. 190–193.
5. Крупко А. К. Лингвострановедческий подход в обучении французскому языку как фактор развивающего обучения. ИЯШ. 1990. № 6. С. 11–13.
6. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних ун-тів / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2013. 590 с.
7. Руденко Т. П. К вопросу формирования лингвосоциокультурной компетенции в контексте глобального образования. Вестник Омского ун-та. № 2, 2007. С. 115–120.

REFERENCES

1. Berdichevskij A. L. Sovremennye tendencii v obuchenii inostrannomu yazyku v Evrope [Modern trends in learning a foreign language in Europe] Russkij yazyk za rubezhom. № 2, 2002. Pp. 60–65 [in Russian]
2. Vtorushina N. Yu. Linvosociokulturnyj metod prepodavaniya inostrannyh yazykov [Linvosociocultural method of teaching foreign languages] Almanah sovremennoj nauki i obrazovaniya. № 8, 2009. S. 44–45 [in Russian]
3. Zhalsanova Z. B. Sociokulturnyj komponent pri izuchenii vtorogo inostrannogo yazyka kak faktor vliyaniya na konkurentosposobnost specialista [Sociocultural component in the study of the second foreign language as a factor in the competitiveness of a specialist] Vestnik VGU. Seriya: Lingvistika i mezhkulturnaya kommunikaciya. № 4, 2016. S. 138–142 [in Russian]
4. Zajceva V. A. Lingvosociokulturnyj metod v podgotovke perevodchikov [Linguistic and socio-cultural method in the preparation of translators] Krosskulturnaja kommunikaciya i sovremennye tehnologii v issledovanii i prepodavanii yazykov: materialy Mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoj konferencii, Minsk, 25 okt. 2011. Minsk: BGU, 2012. S. 190–193 [in Russian]
5. Krupko A. K. Lingvostranovedcheskij podhod v obuchenii francuzskomu yazyku kak faktor razvivayushhego obucheniya [Lingvostranovedchesky approach in teaching the French language as a factor of developmental learning] IYaSh. 1990. № 6. S. 11–13 [in Russian]
6. Metodika navchannya inozemnih mov i kultur: teoriya i praktika: pidruchnik dlya stud. klasichnih, pedagogichnih i lingvistichnih un-tiv [Methodology of Foreign Languages and Cultures: Theory and Practice] za zagaln. red. S. Yu. Nikolayevoyi. K.: Lenvit, 2013. 590 s [in Ukrainian]
7. Rudenko T. P. K voprosu formirovaniya lingvo-sociokulturnoj kompetencii v kontekste globalnogo obrazovaniya [On the issue of the formation of linguistic-sociocultural competence in the context of global education] Vestnik Omskogo un-ta, № 2, 2007. S. 115–120 [in Russian]

Статтю подано до редакції 10.05.2018 р.